

J. Pabrėža — pirmojo lietuviško geografijos vadovėlio autorius

Juozas T a r v y d a s

Jurgis Pabrėža, 45 metų amžiaus įstojęs į Kretingos bernardinų /pranciškonų/ vienuolyną, iš pradžių keletą metų mokytojavo vietos dviklasėje parapijinėje mokykloje, kurioje mokslas trukdavo ketverius metus¹, nes buvo ir parengiamoji klasė, o antroje klasėje buvo mokomasi dvejus metus.

Be kitų dalykų, šioje mokykloje J. Pabrėža dėstė ir geografiją. Yra išlikęs jo paties žemaitiškai parašyto visų 5 pasaulio dalių fizinės ir politinės geografijos vadovėlio rankraštis [9, 180]. Iš jo turinio apimties ir pobūdžio galima spręsti, kad vadovėlis skirtas vidurinių mokyklų žemesnėms klasėms, nes medžiaga išdėstyta labai glaustai ir populiariai.

Vadovėlis mažo formato ketvirtiniuose lapuose, iš viso turi tik 166 p. Pradžioje 13 p. paskirta įžangai /Ižėgis/, kurioje apibūdintas geografijos mokslas ir paaiškinti bendrieji, daugiausia fizinės geografijos, dalykai bei terminai. Toliau vadovėlis pagal žemynus suskirstytas į 5 dalis /atskyrius/. Daugiausia vietos /100 p./ paskirta Europai, o Azijai, Afrikai, Amerikai ir Australijai drauge tik truputį daugiau kaip 50 p.

---

¹ M. Lukšienė, Lietuvos švietimo istorijos bruožai, Mokyklų mokslinio tyrimo institutas, Pedagogikos darbai, t. IV, K., 1970, p. 80.

Kiekvieno žemyno aprašymo pradžioje pateikiami bendrieji geografiniai duomenys, o paskui detaliau nagrinėjamos atskiros valstybės, kurių nurodoma geografinė padėtis /paguldymas/, sienos /rubežiai/, teritorijos dydis /ablada/, žemės reljefas, vandenys /undinys/, klimatas /žemdiržis/, žemės turtai /vaisiai/, žmonių skaičius /svietingumas/, religija /viera/, tautybė, verslas, prekyba /vartaunybė/, visuomeninė santvarka /rėdas/, pajamos /dakadas/, ginkluotosios pajėgos /syla šarvinė/, valstybės herbas /žymė ponystės/, ordinai /ženklai/, teritorinis ir administracinis suskirstymas /paldijimas, dalmybė/, valstybės sostinė /stalyčia/, svarbiausi miestai ir administraciniai centrai. Kartais pridodamas ir vienas kitas kultūrinio gyvenimo rodiklis, pvz., nurodyta, kad Peterburge veikia Mokslų akademija, gimnazija ir jūreivystės mokykla.

Pabrėžos „Geografija“ rašyta, tur būt, po 1825 m., nes joje nurodyta, kad Rusiją tada valdęs Mikalojus I, kurio valdymas kaip tik ir prasidėjo tais metais, ir ne vėliau kaip 1830 m., nes nuo tada Pabrėža visas jėgas ir laiką pašventė botanikai. Vadovėlyje atsispindi visi naujieji Europos pertvarkymai po Vienos kongreso 1815 m., pvz., kad įsteigta Rusijos caro globojama Lenkijos Karalystė, kad Krokuva padaryta laisvuju miestu, globojamu Rusijos, Prūsijos ir Austrijos monarchų, sutriuškinusių Napoleoną. Kai kurių teritorinių pakeitimų net datos nurodytos, vadinasi, geografija jungiama su istorija. Lietuvą šis vadovėlis tik tiek liečia, kad Vilniaus ir Gardino gubernijos pavadintos lietuviškomis, pirmojoje nurodyti miestai Vilnius, Kaunas, Raseiniai, Telšiai, Siauliai, Trakai, Vydžiai ir Ukmergė, o antrojoje — Gardinas, Lyda, Naugardukas, Slonimas, Pružanai, Kobrinas ir Volkoviskas, pažymėtos Nemuno, Vilijos ir Bugo upės.

Dėl įdomumo imkime vieną kitą gyventojų skaičių, kad būtų galima palyginti su dabartiniais. Pavyzdžiui, Europoje tada buvę skaičiuojama tik 180 mln. gyventojų, o Rusijoje su Lenkija, Suomija ir Pabaltiju — vos 43 mln. Toks didelis žmonių priaugimas per 150 metų.

Siuo metu J. Pabrėžos „Geografija“, kaip ir kiti jo rankraščiai, įdomi kalbos atžvilgiu. Kadangi jis rašė šiaurės žemaičių kretingiškių tarme ir griežtai laikėsi principo rašyti taip, kaip kalbėjo jo gimtinės žmonės, tai jo raštai yra patikimas šios tarmės šaltinis. Tačiau vadovėliui vien liaudies kalbos negalėjo pakakti. Tad J. Pabrėžai, rašančiam pirmąjį lietuvišką geografijos veikalą, teko daugelį specifinių šios mokslo šakos terminų versti iš lenkų, lotynų, rusų kalbų arba kurti savus, kaip jis darė, kurdamas botanikos žodyną.

Žymių geografinių terminų dalį paprastai sudaro tikriniai vardai, kurių lietuviškos transkripcijos pavyzdžių ar tradicijų tada dar nebuvo. Todėl Pabrėžai, neturinčiam specialaus lingvistinio pasiruošimo, buvo čia daug vargo. Tie tikriniai vardai, kurie buvo žinomi lietuvių liaudies kalboje, ir Pabrėžos vadovėlyje rašomi sulietuvinti /Anglija, Berlynas, Paryžius, Rymas, Vengrai, Zuvėdija.../, o kurie liaudies kalboje nežinomi, tų rašyba keršai marga. Vieni jų rašomi originalo kalba be jokių pakeitimų /Bodensee, Cambridge, Newfoundland, Schneekuppe.../, kiti fonetiškai transkribuojami į lietuvių kalbą: Bordo /Bordeaux/, Kale /Calais/, Tuluza

/Toulouse/, o kai kurie pagal prasmę net išverčiami: Milžininiai kalnai /Riesengebirge/, Palėda /vokiečių miestas Eule/, o kitiems bent prisegama lietuviška galūnė: Peterburgs, Lucerns, Marienburgs...

Matyt, J. Pabrėža turėjo po ranka lenkišką geografijos vadovėlį, nes daugelis tikrinių vardu sulenkinti arba tiesiog lenkiškai rašomi: Danskas /Gdanskas/, Wielkieluki /Velikije Luki/, Dzwina /Dauguva/, Valakai /Italija/, Hišpanija /Ispanija/ ir t. t. Kai tikrinis vardas reiškiamas 2 žodžiais /artimoji giminė ir rūšinis skirtumas/, J. Pabrėža labai dažnai vietoj vardo ar derinamojo pažyminio kilmininko, lenkų kalbos veikiamas, vartoja daiktavardinį būdvardį su priesaga -inis: Kaukaziniai kalnai, Turkinė ciesa-rija, Minskinė gubernija... Blogiau, kai tie būdvardžiai turi 2 priesagas — slavišką ir lietuvišką: Apeniniskiniai kalnai, Skandinavskinis didjūris, Adriatickinė jūra, Gibraltarskinė pergniūža, Tverskinė gubernija. Ir visai blogai, kai, lyg užsimiršęs, ima vartoti vien lenkišką šių būdvardžių formą: Portugalska karalija, Weymarska kunigaikštystė, Szweycarska Rėčėpas-palita, bet tokių atvejų nedaug.

Daug įdomesnė ir reikšmingesnė J. Pabrėžos „Geografijos“ bendrinė leksika, nes gimtajai kalbai erdvė čia žymiai didesnė, nors lenkų kalbos įtaka vietomis vis dar jaučiama. Pateiksime čia alfabetinį svarbesniųjų tos leksikos pavyzdžių žodynėlį, prie kiekvieno žodžio nurodydami vado-vėlio puslapį, iš kurio tas žodis paimtas.

Ablada /48/ — valdoma žemė, teritorija.
 akrūtas /120/ — laivas.
 ankštybė jūrinė /6/ — sąsiauris.
 apginklas /44/ — gynyba, apsauga.
 apginklingas uostas /153/ — gynybinis, karinis uostas.
 apglobtas amžinu sniegu /133/ — apdengtas, apklotas.
 aplinkuma /135/ — apylinkė.
 aprubežyta /78/ — apribota.
 apruba /27/ — aplinkinis ploto ilgis.
 apsėsta /144/ — apgyventa.
 apsodos /40/ — kolonijos, valdos.
 ataka /5/ — įlanka.
 atkula /5/ — įlanka.
 atskaidis /155/ — likusioji dalis, liekana.

Balganoji jūra /16/ — Baltija.
 Balsvoji jūra /24/ — Baltija.
 butodarbīs /122/ — namų ūkio darbai.
 butos darbas /117/ — namų ūkio darbai.
 budaunybė /64/ — statyba, architektūra.
 budavonė /166/ — statyba, statybos darbai.
 buveinė /100/ — rezidencija, būstinė.
 buvenė giminybinė /48/ — tautos atstovavimas, seimas.

Dakadas /26/ — pajamos.
 dalmybė /44/ — suskirstymas.
 darbavimos /150/ — užsiėmimas, verslas.
 daugiūvaldis /10/ — daugumos valdžia, respublika.
 didjūris /15/ — vandenynas.
 didumas /11/ — dydis.

diduomenvaldis /11/ — aristokratijos valdžia.
diržas /20/ — klimatinė juosta.
donininkauti /140/ — mokėti donį /duoklę/.
donis /115/ — duoklė ar mokesčiai, kuriuos priklausomoji valstybė moka savo globėjams.
dvasiškybė /133/ — dvasininkija.
dvi trobos /43/ — dveji įstatymus leidžiančiosios valdžios rūmai.

Galia jūrinė /26/ — karinis laivynas.
galia šarvinė /26/ — ginkluotosios pajėgos.
galvingosios dalys /156/ — svarbiausios, pagrindinės dalys.
galžudybė /119/ — galvažudystė.
giminybinės skolos /11/ — nacionalinės skolos.
gyveinė /164/ — žemės apdirbimas, vertimasis žemės darbu.
gyvenė giminybinė /43/ — tautos atstovavimas, seimas.
[penkių] grindų bokštas /131/ — [penkių] aukštų bokštas.
greitybė /6/ — greitis.
griovys /9/ — kanalas.
griūsvos /138/ — griuvėsiai.

Ertybė /2/ — plotas, platuma.
ertmė /105/ — plotas.

Irstinybė /158/ — vertimasis irklavimu, žvejyba.
irtojas /12/ — irklininkas, irkluojojas.
Irtojinės salos /165/ — Irklininkų salos.
įstatymas /28/ — įstaiga.
įtapimas upės /6/ — upės įtekėjimas, žiotys.
iškantamesnis oras /148/ — pakenčiamesnis oras.
išnaikos /149/ — sunaikinimas.
išnešinėja /100/ — išneša, turi /tam tikrą skaičių/.

Jūrmokslinė škala /28/ — jūreivystės mokykla.
jūrtarpis /1/ — sąsmauka.

Kampas /156/ — kraštas, sritis.
kareivingasis pastovis /28/ — karo uostas.
karionė /11/ — kariuomenė, kariavimas.
karioninis /44/ — kariuomenės, karinis.
kasyba aukso /82/ — aukso kasyba, kasykla, kasimas.
keistis /123/ — atmaina, pakitimas.
ketvirtaininė mylia /2/ — kvadratinė mylia.
kiekdiena /105/ — kasdiena.
kiukis /114/ — aukščiausia kalno viršūnė.
klonė /66/ — provincija.
kulka /5/ — žemės rutulys, kamuolys.
kulšė jūrinė /5/ — jūros įlanka.
kurpė /156/ — pėda /ilgio matas/.

Labgraži /166/ — labai graži.
labmarė /108/ — archipelagas, salynas.
lakštai geografiniai /12/ — geografiniai žemėlapiai.
ledininė jūra /8/ — ledjūris.
lenciūgas kalnų /5/ — kalnų grandinė, kalnynas.
lepniausia /55/ — gražiausia.
liežuvis /11/ — kalba.
lygiokas /116/ — pusiaujas.

lytis /1/ — forma, išvaizda.
losnybė /115/ — nuosavybė.

Magnesinė adata /13/ — magnetinė adata.
marė /5/ — jūra.
medinieji /122/ — laukiniai.
meimuras /25/ — marmuras.
mokslybė /26/ — sugebėjimas.
mūša /81/ — kova, mūšis.

Naujolaikio budaunybė /64/ — naujųjų laikų statyba.
nausodis /159/ — kolonija.
nausodiškiai /151/ — kolonistai.
neprivalinga /127/ — nepriklausoma.
nesilitėjimas /75/ — neliečiomybė.
nuošūka /152/ — krioklys.
nutapimas /6/ — upės įtekėjimas, žiotys.

Padėjimas /11/ — geografinė padėtis.
padėtas /3/ — gulys, esąs /tam tikroje vietoje/.
pagyvenimas /27/ — gyvenamoji vieta.
paguldymas /13/ — geografinė padėtis.
pamušė /122/ — nugalėjo, sumušė.
panagus /165/ — nagingas.
pasėdlybės /144/ — kolonijos, valdos.
pasidalijimas /27/ — suskirstymas.
pastovinis miestas /29/ — uostamiestis.
pastovis /6/ — uostas.
pašalpa prie mokslo /11/ — mokymo priemonė.
paviršė /1/ — paviršius.
pavojosios salos /165/ — pavojingos salos.
perdolis /11/ — suskirstymas, padalijimas.
pergniūža /6/ — sąsiauris.
permainintoji viera /71/ — reformacija.
pietbrūkšmis /3/ — pusiaujas.
pilnatvirtintojai /76/ — deputatai.
pirtis /76/ — kurortas.
platybė šiaurinė /149/ — šiaurės platuma.
ponystė /21/ — valstybė.
prabanga vandens /5/ — gausybė vandens.
prasišaukė /160/ — pasivadino, pasiskelbė.
prašaleitinė losnybė /149/ — svetimųjų kolonija.
prašmingas miestas /32/ — gražus miestas.
prigimimas /118/ — gamta.
prisodinta maurais /138/ — apgyventa, gyvenama maurų.
privalingas /119/ — priklausomas.
prižemis /4/ — iškyšulys.
Pusiaunaktinis didjūris /51/ — Šiaurės ledjūris.
pusiausala ir pusiausalis /4/ — pusiasalis.
Pusiaužeminė jūra /51/ — Viduržemio jūra.
puskulkis /3/ — pusrutulis.
pustolaukis /123/ — dykuma.

Rankveikalas /26/ — rankų darbas.
rėdas /26/ — valstybinė santvarka, valdžia.
rindinis laivas /27/ — linijinis laivas.
rėdyklai /166/ — įrankiai, rakandai.

rėdinė valdžia /51/ — vykdomoji valdžia.
rinkis /88/ — apskritis, apygarda.
ryšinginis seimas /75/ — sąjunginis seimas.
rokuoja /139/ — skaičiuoja.
Romioji jūra /114/ — Ramusis vandenynas.
rotė /21/ — sutartis.
rubežiai /13/ — sienos.
rūdingas /58/ — rūdingas, mineralinis.
rūgštus vanduo /81/ — mineralinis vanduo.

Saldus vanduo /6/ — gėlas vanduo.
salmarė /6/ — archipelagas, salynas.
sandėlis rėdo /9/ — valdžios sudėtis, valdymo forma.
santara /75/ — sutartis.
saulėlydinis /3/ — vakarinis.
saulėtekis /3/ — rytų.
sauskyrė giminybė /163/ — savarankiška gentis.
sautinkvaldis /109/ — valdžia, kurią sudaro patys žmonės.
seklimos /12/ — seklumos.
sendieninis /138/ — senovinis.
spirgąs vėjas /135/ — karštas vėjas.
sriaumė /6/ — sraunumas.
stacija /12/ — stotis.
staignuokrytis /6/ — krioklys.
Stonai Suvieningintieji /153/ — JAV.
stovyklės /102/ — priepilaukos.
stovyla /2/ — forma, išvaizda.
sūdynės /163/ — namų daiktai, įrankiai, rakandai.
susibėgimas upių /65/ — upių santaka.
suvienybintas /9/ — sujungtas.
svietingumas /20/ — gyventojų skaičius.
svietrijikliai /164/ — žmogėdros.

Šaltinis /6/ — upės pradžia.
Šaltjūrė šiaurinė /9/ — Šiaurės ledjūris.
šaukiama /3/ — vadinama.
Tarpžeminė jūra /8/ — Viduržemio jūra.
tėviškingas /14/ — paveldimas.
tvanas /7/ — jūros potvynis.

Ūglius /166/ — ūgis, augimas.
ugniškas ginklas /55/ — šaunamasis ginklas.
ūksena /124/ — apsiniaukimas.
unduo ir vanduo /5/ — vanduo, vandenys.
ūšlė /7/ — užimas.
užkarpis /6/ — krioklys.

Valkiojensentieji /120/ — klajokliai.
vaislingas /142/ — derlingas.
vaiskesniosios upės /41/ — svarbesniosios upės.
vairus žemdiržis /148/ — įvairus, nevienodas klimatas.
vartaunas /133/ — prekybinis.
vartaunybė /127/ — prekyba.
velkečingas gyvenimas /153/ — klajoklinis gyvenimas.
vengis /1/ — atžvilgis.
verdulis /131/ — šaltinis.

versmė /6/ — upės pradžia.
vidutininta juosta /149/ — vidutinio klimato juosta.
vienvaldinis rėdas /148/ — monarchija.
viešingas /165/ — vaišingas.
vietringas /130/ — vėjuotas.
vilkšnus /135/ — drėgnas.
visutei /117/ — visai.

Žemdiržis /148/ — klimatas.
žemė /3/ — šalis, kraštas.
žemynšūksnis /6/ — krioklys.
žemiškoji spēka /11/ — sausumos kariuomenė.
žemiūraštis, arba geograpija /1/ — geografija.
žemrašininė mylia /2/ — gegorafinė mylia.
žemrašytojai /2/ — geografai.
ženklai /27/ — ordinaai.
žymė /27/ — herbas.
žmogzurda /120/ — galvažudybė, plėšikavimas.
žmogzurdinė ponystė /138/ — plėšikaujanti valstybė.
žmogžūda /120/ — galvažudystė, plėšikavimas.

Sis žodynėlis sudarytas ne kalbotyros reikalui. Dėl to tarminė Pabrėžos fonetika ir žodžių kaitėba transponuojama į lietuvių literatūrinės kalbos normas, o savotiška jo rašyba — sudabartinta. Tuo norėta palengvinti ir spaudos darbą, ir teksto skaitymą. Žodynėlio tikslas — parodyti pirmojo lietuvių geografijos vadovėlio lietuviškos leksikos ypatumus. Dėl to į jį neįtraukti tie geografijos terminai ir kiti šiam mokslui reikalingi žodžiai, kurie niekuo nesiskiria nuo mūsų literatūrinės kalbos, o tokių yra gana daug. Taip pat norėta atsiriboti nuo gausių svetimybų ar hibridinių /pusiau svetimų/ žodžių, tačiau visai jų atsisakyti pasirodė netikslinga, nes kai kurias svetimybes ar hibridus J. Pabrėža plačiai vartoja, matyti, visai nejausdamas jų svetimumo /ablada, budavonė, lenciūgas, ponystė, rėdas, stacija, svietingumas, pūstolaukis, svietrijiklis.../.

Peržvelgę žodynėlį, matome, kaip atsidedęs ieško J. Pabrėža lietuviškų žodžių geografijos terminams, nes kai kuriems vartoja po kelis sinonimus, pvz., krioklys vadinamas *nuošūka*, *užkarpiu*, *staignuokryčiu* ir *žemynšūksniu*. Kaip jau iš šių pavyzdžių matome, reikalingiausiems geografijos terminams kurti J. Pabrėža moka pasinaudoti visu lietuvių kalbos žodžių darybos arsenalu. Kartais jis panaudoja prasmės perkėlimą: *ertmė* — plotas, *kampas* — kraštas, *kulka* — žemės rutulys, *pirtis* — kurortas, *maudyklės*, *rinkis* — apskritis; kitur — šaknies balsių kaitą: *atskaidis*, *nuošūka*, *perdolis*, *ūglius*, dar kitur — priešdėlius: *aprubas*, *apsodas*, *įtapimas*, *išnaikos*, *panagus*, *pergniūža*, *priežemis*, *santara*, arba priesagas: *buveinė*, *galvingosios*, *ertybė*, *karionė*, *kasyba*, *nutapimas*, *privalingas*, *rėdyklai*, *seklimos*, *verdulis*. Ypač jo mėgstami sudurtiniai žodžiai: *butodarbis*, *daugiūvaldis*, *jūrmokslinė*, *jūrtarpis*, *nausodis*, *prietbrūkšmis*, *prašaleitinė*, *pusiaunaktinis*, *puskulkis*, *sendieninis*, *žemdiržis*, *žmogzurda* ir t.t.

Žinoma, Pabrėža nebuvo kalbininkas, neturėjo lietuvių kalbos žodyno, tad kai kurių jo žodžių daryba nesėkminga, svetimia lietuvių kalbos dvasiai

ir jos semantikos raidai, pvz.: *dvasiškybė, giminybinė, irstinybė, ispėtingi, nesilitėjimas, pilnatvirtintojai, sautinkvaldis, staignuokrytis, suvieningintieji, valkiojensentieji, velkečingas, žemrašininė* ir kt.

Tačiau, žinodami lietuvių rašomosios kalbos būklę XIX a. pradžioje, taip pat J. Pabrėžos darbo ir veiklos sąlygas, tas nesėkmes galime suprasti ir pateisinti. Jos nesumenkina mūsų pirmojo geografijos vadovėlio kalbinės reikšmės. Jame, kaip ir kituose J. Pabrėžos rankraščiuose, mūsų kalbininkai ras įdomios medžiagos ne tik žemaičių tarmei pažinti, bet ir lietuvių kalbos istorijai studijuoti.

Ю. Пабрежа — автор первого литовского учебника по географии

Ю. Тарвидас

Резюме

Ю. Пабрежа после вступления в 1816 г. в Крятингский бернардинский монастырь несколько лет был преподавателем в местной приходской школе. Преподавал он, наверное, и географию, так как оставил рукописный учебник по этому предмету [9]. Рукопись представляет собою учебник по географии 5 стран мира, предназначенный, по-видимому, для той же приходской школы или для младших классов средних школ того времени, так как материал в нем дается в сжатом виде и довольно популярно. Написан учебник не ранее 1825 г. Учебник содержит лишь 166 малоформатных страниц.

Учебник представляет особый интерес для изучения истории просвещения в Литве в начале XIX в. и еще в большей степени — для филологов, так как написан он на красивом приморско-жямайском диалекте литовского языка и, как и другие рукописные произведения Ю. Пабрежи, является надежным источником этого диалекта.

Ю. Пабрежа с трудом и не всегда удачно транскрибировал собственные географические имена, часто ссылаясь на примеры с польских учебников. Намного удачнее в учебнике нарицательные географические термины, одни из которых взяты из народной речи, другие переведены с польского, русского или латинского языков, третьи — созданы самим автором. Среди последних много интересных слов, созданных по всем правилам словообразования литовского языка. К сожалению, они не вошли в литовскую географическую терминологию, так как рукопись учебника не была издана.

Apie J. Pabrėžos botanikos veikalų rašybą

Zuzana Jonikaitė

Norint perskaityti ir suprasti gausius J. Pabrėžos rankraščius, pravartu susipažinti su savita jų rašyba.

J. Pabrėža, kaip pats prisipažįsta, savo botanikos veikalus rašė žemaičiams. Jo gimtoji tarmė, kurią labai gerai mokėjo, buvo pajūrio, arba kretingiškių, žemaičių. Ta tarme jis ir rašė.

Savo raštuose J. Pabrėža vartoja lenkiškąjį raidyną, pritaikydamas jį tarmės fonetikai.

Vietoj dabar vartojamų priebalsių *č, š, ž* ir kietojo *l* Pabrėža rašo *cz, sz, ž* ir *l*. Minkštai tariamiems *č, š, ž* žymėti vartoja *čź, śź, ź*, pvz.: *čže, čiustay, rašziity, žiimie, žeemy, o* prieš užpakalinės eilės balsius prideda dar minkštinamąjį ženklą *i*, pvz.:

męčiós, čzionay, śziusy ómziusy.

Balsis *y* — siauras neįtemptas, tarpinis tarp rašomosios kalbos /toliau — raš. *k./ e* ir *i* ir atliepia žemaičių tarmės transkripcijoje vartojamam *e*, pvz.:

wysy ~ vėsė ~ visì, myšzyny ~ mėšėnė ~ mišinio, augimys ~ àugi'mes ~ augymės.

Balsis *ó* siauras neįtemptas, tarpinis tarp raš. *k. o* ir *u* balsių ir atliepia žemaičių tarmės transkripcijoje vartojamam *o*, pvz.:

só ~ so ~ sù, dó wiurókò ~ do ví.ròkò ~ du vyrukù, bóówósi ~ bõvõsi ~ buvusj.

Raidės *q, ę* tariamos pro nosį kaip lenkų kalboje ir reiškia mišriuosius dvibalsius *an, en*, pvz.:

qaga ~ anga, qksztys ~ ankštės, qkszts ~ ankštas, qí ~ ant, qtra ~ antra, balqada ~ balanda, bedaqtis ~ bedantis, dągaus ~ dangaus, laqguu ~ langų, laqkiau ~ lankiau, raszqt ~ rašant, Rqązy ~ Ranžė, sakqt ~ sakant, spaągóuly ~ spanguolė, apdegaas ~ apdengans [apdengas], dó-rqas ~ durans [duras], apęę ~ apent, apsylęękys ~ apsilenkęs, bęę ~ ben, bękarts ~ benkartas, będrynys ~ bendrinis, lęękyszky ~ lenkiškai, mėęcius ~ mencius, pękta ~ penkta, žęklay ~ ženklai.

Ųaip pat tariamos raidės *q, ę* ir žymi raš. *k. dvibalsius am, em*, šiuo atveju dvibalsio komponentas ne visada rašomas, pvz.:

briló baąmbotó ~ bryliu bambotu, yszpąmpys ~ išpampęs, kąmpy ~ kampe, pąmpootaukszlis ~ pąmpotaukslis, rąmda ~ ramda, žiwatrámda ~ žyvatramda, kęmpyny ~ kempinė, pęmpeely ~ pempelė, bet rašoma ir yszpąąpys ~ išpampęs, papąąpys ~ papampęs, papotaukszlis ~ pąmpotaukslis.

Raidė *i* atliepia rašomosios kalbos *y*, o žodžio galūnėje *-i* arba *-j*, pvz.:

augimys ~ augymės, raaszima ~ rašymą, yszgóóldima ~ išguldymą, paroodima ~ parodymą, giwenyma ~ gyvenima, ira ~ yra, bi ~ by, pati ~ pati, paati ~ patj.

J. Pabrėžos vartojami gryniesi dvibalsiai *ay, au, ey, yi, óy, óu* atliepia raš. *k. ai, au, ei, ie, ui, uo*, pvz.:

kayp ~ kaip, labay ~ labai, druuktay ~ drūktai, žemaytyszky ~ žemaitiškai, augimy ~ augymė, weykals ~ veikalas, dyina ~ diena, kyikwyins ~ kiekvienas, tyi ~ tie, kóryi ~ kurie, zóykrógis ~ zuikrugis, agóuna ~ aguona, dóuna ~ duona, spóągs ~ spuogas, lousós ~ liuosas, nóu ~ nuo.

Dvibalsis *óu*, kaip būdinga kretingiškių tarmei, atliepia dar raš. *k. šakniniam* ir kirčiuotam galūniniam *q*, pvz.:

anóu dali ~ aną dalj, óužóls ~ ážułas, óužólyynis ~ ážułinis, kóukóólee ~ kákułiai, i tóu kniinga ~ i tą kninga, par' kóu rados ~ per ką rados, pyrmóuji weykala ~ pirmąjį veikalą, tóu paslauga ~ tą paslaugą, dasyikiau Szweętójuy ~ dasiekiau Šveřtąją, zóusynkuula ~ žąsinkuła.